

CURRENT PROBLEMS OF SAKER FALCON CONSERVATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Ongarbaev N.Kh. (Biodiversity Research and Conservation Center Community Trust, Astana, Kazakhstan)

Contact:
Nurlan Ongarbayev
nongarbayev@brcc.kz

Recommended citation: Ongarbaev N.Kh. Current Problems of Saker Falcon Conservation in The Republic of Kazakhstan. – Raptors Conservation. 2023. S2: 469–474. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-469-474 URL: <http://rrrcn.ru/en/archives/35234>

The Saker Falcon (*Falco cherrug*) was once a common falcon in Kazakhstan and neighboring countries. Today the Saker Falcon is included in the Red Data Book of Kazakhstan and has the status of “EN (Endangered)” on the IUCN Red List.

According to literature sources, the total population of the species in Kazakhstan as of 1990 was about of 4808–5628 breeding pairs, herewith the Saker Falcon population was estimated at 1882–2179 as of 2010 (Karyakin *et al.*, 2015). It should be noted that since 2000, the Government of Kazakhstan officially established quotas for limited capture of Saker Falcons from nature, which were later canceled.

Currently, the Government of Kazakhstan does not keep a comprehensive record of the Saker Falcon population in the country and does not have objective data on its numbers.

Obviously, the main reason for the decline of the Saker Falcon population in Kazakhstan is illegal catching and smuggling to the Persian Gulf countries, where wild-caught Saker Falcons were (and in some countries are) in high demand. It is very indicative that during the period from the 1990s to the present day, law enforcement and environmental protection agencies of Kazakhstan have not caught and convicted a single customer or leader of organized criminal groups involved in the trade in falcons, nor have they initiated a single corrupt criminal case related to the trade in falcons. The case was always limited to the capture of hunters or individual perpetrators.

The case with the detention of a batch of Gyrfalcons (*Falco rusticolus*) in Astana in 2018 shows other aspects of the work of law enforcement and environmental authorities of Kazakhstan in terms of countering the falconry mafia. Not a single investigator or prosecutor asked questions about how the rarest bird, which does not nest, migrate or winter in the territory of Kazakh-

stan in the amount of 23 specimens ended up on the territory of the Astana airport. Although this fact does not concern saker falcons, it directly indicates the existence of international criminal trafficking of falcons through the territory of Kazakhstan. At the same time, the Customs Authorities of the country officially refuse to provide information on the statistics of detentions related to the smuggling of falcons, which only strengthens suspicions of a significant corruption component in this issue.

As a result, we have a number of circumstances that testify to the failure of state law enforcement and conservation agencies to fulfill their functional responsibilities to protect national interests related to the protection of the rarest falcons.

The second most significant problem affecting the Saker Falcon population is the death of this falcon on overhead power lines (OPLs), mainly 6–10 kV. This problem is internationally recognized and has different solutions. The issues devoted to solving the problems of bird mortality on OPLs are also discussed in a separate report of the scientific-practical workshop “Birds of Prey and Energy Sector”.

Another issue affecting Saker Falcon conservation in Kazakhstan is the practice of releasing Saker Falcons into the wild. Inaccessible / incomplete data on releases to the public, unclear and inaccessible biological justifications for such releases, low level of control when importing falcons, create a number of risks for Saker Falcon conservation in Kazakhstan. These include the following:

- 1) The misconception that such activities contribute to the recovery of saker falcon numbers causes false reassurance in the relevant Ministry. This leads to postponement of a number of crucial and urgent measures of the state level;

- 2) Risk of introduction or release of an alien species/sub-species. For example,

based on a review of photo/video footage of Peregrine and Saker Falcons released into the wild in April 2021, the BRCC experts involved determined that the Peregrine Falcon captured in the video belongs to the subspecies *Falco peregrinus pealei* (Peale's Falcon), which inhabits the Pacific coast (Commander and Aleutian Islands);

3) Risk of reintroduction of a species/subspecies that has imprinted humans with its species. Many birds previously used in falconry and that have lost their commercial appeal can be brought as birds for reintroduction in Kazakhstan. Such birds, especially if they are hybrids, pose a threat to wild individuals, which they may perceive as prey;

4) Risk of releasing unhealthy or unadapted birds for life in the wild. For example, the release of Saker Falcons in May 2023 did not take into account its food base (here-with Kazakhstan experiencing one of the largest depressions of rodents since 2019, especially Souseliks (*Spermophilus* sp.) and Great Gerbil (*Rhombomys opimus*), which are the main food of the Saker Falcon);

5) Two important factors should be noted separately:

5.1) Most of the birds released as adults, used earlier in falconry or bred in nurseries have zero reproductive value for Kazakhstan;

5.2) The authorized bodies of Kazakhstan do not keep detailed photo/video

records of birds imported and released in Kazakhstan, which makes it impossible to independently double-check the species purity/affiliation of birds. Moreover, there is no genetic analysis of released birds.

Thus, we have at least three major problems of Saker Falcon conservation in Kazakhstan:

A) High level of organized crime, possibly corruptly linked to law enforcement and/or environmental authorities in Kazakhstan;

B) The problem of saker falcon deaths on 6–10 kV overhead power lines;

C) Weak control and non-transparent practice of import and release of the Saker Falcon on the territory of Kazakhstan.

In the current environment, BRCC is pursuing two key objectives:

1) Adoption by Kazakhstan of an official position on the Saker Falcon at the state level, in which the Government would define its attitude to the species, its conservation strategy, approaches to protection, etc.;

2) Attracting the attention of international funds (including those from the Persian Gulf countries) to the possible implementation and financing of a major international project related to the reintroduction of the Saker Falcon by hacking method, based on the principles of transparency and accountability of the public of the Republic of Kazakhstan.

Saker Falcon
(*Falco cherrug*).
Photo by E. Schnayder.

Балобан
(*Falco cherrug*).
Фото Е. Шнайдер.

Ителгі
(*Falco cherrug*).
Е. Шнайдердің фотосы.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОХРАНЕНИЯ БАЛОБАНА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Онгарбаев Н.Х. (ОФ «Центр изучения и сохранения биоразнообразия», Астана, Казахстан)

Контакт:
Нурлан Онгарбаев
pongarbayev@brcc.kz

Рекомендуемая цитата: Онгарбаев Н.Х. Актуальные проблемы сохранения балобана в республике Казахстан. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 469–474. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-469-474 URL: <http://rrrcn.ru/ru/archives/35234>

Балобан (*Falco cherrug*) был когда-то обычным соколом на просторах Казахстана и соседних государств. На сегодняшний день балобан включен в Красную Книгу Казахстана и имеет статус «EN (Находящийся под угрозой исчезновения)» в Красном Листе МСОП.

По данным литературных источников общая численность вида в Казахстане на 1990 г. составляла порядка 4808–5628 гнездящихся пар, при этом на 2010 г. численность балобана была оценена в 1882–2179 (Карякин и др., 2015). Следует заметить, что, начиная с 2000 г., Правительство Казахстана официально установило квоты на ограниченный вылов балобана из природы, которые позже были отменены.

На текущий момент Правительство Казахстана не ведёт комплексный учёт популяции балобана в стране и не владеет объективными данными о его численности.

Очевидно, что основной причиной сокращения популяции балобана в Казахстане является незаконный вылов и контрабанда в страны Персидского Залива, где диколовленный балобан пользовался (а в некоторых странах пользуется) повышенным спросом. Очень показательно, что за период с 1990-х годов до наших дней правоохранные и природоохранные органы Казахстана не поймали и не осудили ни одного Заказчика или Руководителя организованных преступных групп по торговле соколами, не возбудили ни одного коррупционного уголовного дела, связанного с торговлей соколами. Всегда дело ограничивалось поимкой ловцов или отдельных исполнителей.

Случай с задержанием партии кречетов (*Falco rusticolus*) в Астане в 2018 году показывает другие аспекты работы правоохранных и природоохранных органов Казахстана в части противодей-

ствия «соколиной» мафии. Ни один следователь или прокурор не задал вопросы о том, как редчайшая птица, не гнездящаяся, не мигрирующая и не зимующая на территории Казахстана, в количестве 23 экземпляров оказалась на территории аэропорта г. Астаны. И хоть данный факт не касается балобана, он прямо указывает на существование международного преступного траффика по контрабанде соколов через территорию Казахстана. При этом Таможенные органы страны официально отказываются предоставлять информацию по статистике задержаний, связанных с контрабандой соколов, что только усиливает подозрения о значительной коррупционной составляющей в данном вопросе.

В итоге мы имеем целый ряд обстоятельств, свидетельствующих о невыполнении государственными правоохранительными и природоохранными органами своих функциональных обязанностей по защите национальных интересов, связанных с охраной редчайших соколов.

Второй по значимости проблемой, влияющей на популяцию балобана, является гибель данного сокола на воздушных линиях электропередачи (ВЛ), преимущественно мощностью 6–10 кВ. Данная проблема имеет общее международное признание и различные пути решения. Вопросы, посвящённые решению проблем гибели птиц на ВЛ, раскрываются нами также в отдельном докладе научно-практического семинара «Хищные птицы и энергетика».

Другой проблемой, влияющей на сохранение балобана в Казахстане, является практика выпусков балобана в природную среду. Недоступные / неполные для общественности данные по выпускам, непонятные и недоступные биологические обоснования на такие выпуски, низкий уровень контроля при

Saker Falcon.
Photo by I. Karyakin.

Балобан.
Фото И. Карякина.
Ителгі.
И. Карякинның
фотосы.

ввозе соколов, создают целый ряд рисков для сохранения балобана в Казахстане. В их числе:

1) Заблуждение о том, что такие мероприятия способствуют восстановлению численности балобана, вызывают у профильного Министерства ложное спокойствие. Это приводит к откладыванию ряда важнейших и срочных мер государственного уровня;

2) Риск интродукции или выпуска чужеродного вида/подвида. К примеру, по результатам изучения фото/видео материалов выпусков сапсанов и балобанов, выпущенных в природу в апреле 2021 года, привлечёнными экспертами BRCC было установлено, что запечатлённый на видео сапсан относится к подвиду *Falco peregrinus pealei* (Алеутский сапсан), который обитает на тихоокеанском побережье (командорские и алеутские острова);

3) Риск реинтродукции вида/подвида, который запечатлел человека своим видом (импринт). Многие птицы, использованные ранее в соколиной охоте и потерявшие коммерческую привлекательность, могут быть привезены как птицы для реинтродукции в Казахстане. Такие птицы, тем более, если они являются гибридами, создают угрозу для диких особей, которых они могут воспринимать как добычу;

4) Риск выпуска нездоровой или неадаптированной для жизни в дикой природе птицы. К примеру, при выпуске балобанов в мае 2023 г. не учитывалась его кормовая база (при этом в Казахстане с 2019 г. наблюдается одна из крупнейших депрессий грызунов, особенно сусликов (*Spermophilus* sp.) и большой песчанки (*Rhombomys opimus*), которые являются основным кормом балобана);

5) Отдельно следует отметить два важных фактора:

5.1) Большинство птиц, выпущенных во взрослом состоянии, использованных ранее в соколиной охоте или выращенные в питомниках, имеют нулевую репродуктивную ценность для Казахстана;

5.2) Уполномоченные органы Казахстана не ведут детальную фото/видео фиксацию птиц, ввезённых и выпущенных на территории Казахстана, что делает невозможным независимую перепроверку видовой чистоты/принадлежности птиц. Тем более, не ведётся генетический анализ выпущенных птиц.

Таким образом, мы имеем как минимум три крупные проблемы сохранения балобана в Казахстане:

А) Высокий уровень организованной преступности, возможно, коррупционно связанный с правоохранительными и/или природоохранными органами Казахстана;

В) Проблема гибели балобана на ВЛ 6–10 кВ;

С) Слабый контроль и непрозрачная практика ввоза и выпуска балобана на территории Казахстана.

В сложившихся условиях BRCC добивается решения двух ключевых задач:

1) Принятие Казахстаном официальной позиции по балобану на государственном уровне, в котором Правительство определило бы своё отношение к виду, стратегию его сохранения, подходы к охране и т.д.;

2) Привлечение внимания международных фондов (в том числе из стран Персидского Залива), к возможной реализации и финансированию крупного международного проекта, связанного с реинтродукцией балобана методом хэкинга, на принципах прозрачности и подотчетности общественности Республики Казахстан.

ИТЕЛГІНІ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА САҚТАУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Оңғарбаев Н.Х. («Биоалуантүрлілікті зерттеу және сақтау орталығы» ҚҚ, Астана, Қазақстан)

Контакт:
Нурлан Оңғарбаев
nongarbayev@brcc.kz

Ұсынылатын дәйексөз: Оңғарбаев Н.Х. Ителгіні Қазақстан республикасында сақтаудың өзекті мәселелері. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 469–474. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-469-474 URL: <http://rtrcn.ru/ru/archives/35234>

Ителгі (*Falco cherrug*) бір кездері Қазақстан мен көршілес елдердің кен байтақ жерінде қарапайым сұңқар болған. Бүгінгі таңда ителгі Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген және IUCN Қызыл тізімінде «EN (жойылу қаупі бар)» мәртебесіне ие.

Әдеби деректер бойынша 1990 жылы Қазақстандағы түрлердің жалпы саны шамамен 4808–5628 асыл вя салатын жүйе болса, 2010 жылы ителгінің саны 1882–2179 болды (Карякин және т.б., 2015). Айта кететіні, 2000 жылдан бастап Қазақстан Үкіметі ителгіні жабайы табиғаттан шектеулі аулауға ресми түрде квота белгілеп, кейін ол күшін жойды.

Қазіргі уақытта Қазақстан Үкіметі елдегі ителгі популяциясының жан-жақты есебін жүргізбейді және оның саны туралы объективті деректер де жоқ.

Қазақстандағы ителгі популяциясының азаюының басты себебі – заңсыз ан аулау және жабайы табиғатта ауланған ителгіні Парсы шығанағы елдеріне (кейбір елдерде әлі де сұраныста) контрабандалау жоғары сұранысқа ие болып табылатыны анық.

1990 жылдардан бүгінгі күнге дейін Қазақстанның құқық қорғау және табиғатты қорғау органдары ителгі саудасымен айналысатын ұйымдасқан қылмыстық топтардың ителгі саудасымен байланысты бірде-бір Тапсырыс берушісін немесе Көшбасшысын ұстамағаны немесе соттамағаны, бірде-бір сыбайлас жемқорлық қылмыстық іс қозғамағаны көрсеткіш болып табылады. Мәселе эрқашан құстарды аулаушыларды немесе жекелеген қылмыскерлерді ұстаумен шектелді.

2018 жылы Астанада ақсұңқарлар (*Falco rusticolus*) партиясын ұстау оқиғасы Қазақстандағы құқық қорғау және табиғатты қорғау органдарының «сұңқар» мафиясына қарсы іс-қимыл бойынша жұмысының басқа да қырла-

рын көрсетеді. Қазақстан аумағында вя салмайтын, қоныс аудармайтын және қыстамайтын сирек кездесетін құстың 23 басы Астана әуежайының аумағына қалай жеткені туралы бірде-бір тергеуші немесе прокурор сұрақ қойған жоқ. Ал бұл факті ителгіге қатысты болмаса да, Қазақстан аумағы арқылы сұңқар контрабандасының халықаралық қылмыстық айналымының бар екендігін тікелей көрсетеді. Сонымен бірге, елдің кеден органдары сұңқар контрабандасына қатысты тұтқындау статистикасы туралы ақпарат беруден ресми түрде бас тартады, бұл осы мәселеде елеулі сыбайлас жемқорлық құрамдас бөлігі туралы құдіктерді күшейтеді.

Сонын салдарынан бізде мемлекеттік құқық қорғау және табиғатты қорғау органдарының сирек кездесетін сұңқарларды қорғауға байланысты ұлттық мүдделерді қорғау бойынша функционалдық міндеттерін орындамағанын көрсететін бірқатар жағдайлар бар.

Ителгінің популяциясына әсер ететін екінші маңызды мәселе – бұл сұңқардың негізінен қуаты 6–10 кВ әуе желілерінде (ЭЖ) қаза болуы. Бұл мәселенің жалпы халықаралық мойындалуы және эртүрлі шешімдері бар. Сондай-ақ біз «Жыртқыш құстар және энергетика» ғылыми-тәжірибелік семинарының жеке баяндамасында әуе желілеріндегі құстардың өлу мәселелерін шешуге қатысты мәселелерді талқылаймыз.

Қазақстандағы ителгілерді сақтауға әсер ететін тағы бір мәселе – ителгілерді табиғи ортаға шығару тәжірибесі. Қоғам үшін қолжетімсіз/толық емес шығарылымдар туралы деректер, мұндай шығарылымдарға түсініксіз және қолжетімсіз биологиялық негіздемелер және ителгілерді әкелу кезіндегі бақылаудың төмен деңгейі Қазақстандағы ителгілерді сақтау үшін бірқатар тәуекелдер тудырады. Олардың арасында:

1) Мұндай шаралар ителгі популяциясын қалпына келтіруге ықпал етеді деген қате пікір тиісті Министрлікте жалған тыныштық туғызуда. Бұл бірқатар маңызды және шұғыл мемлекеттік шараларды кейінге қалдыруға алып келеді;

2) Бөтен түрді/түршені реинтродукциялау немесе шығару қаупі. Мысалы, 2021 жылдың сәуір айында табиғатқа жіберілген лашынның және ителгінің фото/бейне материалдарын зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, БЗСО (BRCC) мамандары бейнетаспаға түсірілген лашынның Тынық мұхиты жағалауында (Командер және Алеут аралдары) мекендейтін, *Falco peregrinus pealei* (Алеут лашыны) кіші түріне жататынын анықтады;

3) Адамдарда сыртқы түрімен (импринт) сақталып қалған түрді/түршені реинтродукциялану қаупі. Бұрын сұңқар аншылығында қолданылған және коммерциялық қасиетін жоғалтқан көптеген құстарды Қазақстанға реинтродукциялау құсы ретінде әкелуі мүмкін. Мұндай құстар, әсіресе гибрид болса,

мүмкін олар қауіп ретінде қабылданып, жабайы құстарға қатер төндіреді;

4) Саулығы нашар немесе табиғатта өмір сүруге бейімделмеген құстарды шығару қаупі. Мысалы, ителгіні 2023 жылдың мамыр айында шығарылған кезде оның қорек қоры ескерілмеді (Бұл ретте, 2019 жылдан бастап Қазақстанда ителгінің негізгі қорегі болып табылатын кеміргіштердің, әсіресе саршұнақ тиін мен үлкен құмтышқанның ең ірі тоқырауларының бірі байқалады);

5) Екі маңызды факторды бөлек атап өту керек:

5.1) Ересек кезінде шығарылған, бұрын сұңқар аншылығында пайдаланылған немесе тәлімбақтарда өсірілген құстардың көпшілігінің Қазақстан үшін репродуктивті құндылығы нөлге тең;

5.2) Қазақстанның уәкілетті органдары Қазақстан аумағына әкелінетін және шығарылатын құстарды егжей-тегжейлі фото/бейнесін түсіруді жүргізбейді, бұл құстардың түр тазалығын/сәйкестендіруді дербес тексеруді мүмкін емес етеді. Оның үстіне босатылып шығарылған құстардың генетикалық сараптамасы жоқ.

Осылайша, Қазақстанда ителгіні сақтаудың кем дегенде үш негізгі ірі мәселесі бар:

А) Қазақстандағы құқық қорғау және/немесе қоршаған ортаны қорғау органдарының сыбайлас жемқорлықпен байланысты болуы мүмкін ұйымдасқан қылмыстың жоғары деңгейі;

В) 6–10 кВ ЭЖ ителгілердің қаза болу мәселесі;

С) Қазақстан аумағына ителгіні әкелу мен шығарудың әлсіз бақылауы және ашық емес тәжірибесі.

Қазіргі қалыптасқан жағдайда БЗСО (BRCC) екі негізгі мәселені шешуге ұмтылуда:

1. Қазақстанның ителгіге қатысты мемлекеттік деңгейде ресми ұстанымын қабылдауы, онда Үкіметтің осы түрге деген көзқарасын, оны сақтау стратегиясын, қорғау тәсілдерін және т.б. анықтауы.

2. Қазақстан Республикасының ашықтық пен қоғамның есеп беруі қағидаттарын негізінде ителгіні хэкинг әдіспен реинтродукциялауға байланысты ірі халықаралық жобаны ықтимал іске асыру және қаржыландыруға Халықаралық қорлардың (соның ішінде Парсы шығанағы елдерінің) назарын аудару.

Saker Falcon.
Photo by E. Schnayder.

Балобан.
Фото Е. Шнайдер.

Ителгі.
Е. Шнайдердің фотосы.

